

emis; quia sic patitur damnum, & nihilominus non valet tales merces domino recusare sine proprio damno. 4. Si dominus ultra famulatum, super quo est facta conventio, alium extraordinarium famulatum imponat, qui distinto salario solet conduci; tunc potest famulus se resarcire, quia nemo presumitur velle servire gratis, nisi id exprefserit; aut intentionem serviendi gratis habuerit.

2648 Id dixi de famulatu extraordinario, nemp̄ de alio famulatu notabili, qui à persona distincta, & pretio distincto fieri solet; quia sunt plures ordinarii famulatus, qui ultra conventionum à famulis gratis praestari solent dominis, adeoque non posunt licet de illis se resarcire: *v. in pag. 5. propos. 37. ab Innoc. XI. damn.*

2649 Dominus non tenetur in conscientia salarium famulo in infirmitate solvere, sicut non tenetur conductor pensionem solvere, quando non utitur re conducta ob defectum locatoris. Valde tamen laudo piam consuetudinem, quæ Panormi extat quamplurimum nobilium, qui integrum salarium famulatus in infirmitate solvunt; ceteros ad opus charitatis tam sanctum enixe moneo.

Q U A E R E S. I.

2650 Dominus volens plures tabulas depingere vocavit pictorem; at quia fuerunt discordes in quantitate pretii, ei ad pingendum se obtulit famulus qui perfecit picturas, sed nullum ei fuit solutum premium. An posset occulte se resarcire?

R Esp. posse, si non fuit facta conventio, nec habuit intentionem pingendi gratis, quia dignus est operarius mercede sua, & quando agitur de labore, & opera notabili, nemo presumitur velle prestare gratis, nisi exprefserit. At non debet sumere premium, ut alii pictores, sed minus, ut ultroneus venditor sua industria, & opera. In quo pretio computari debet defectus famulatus, si notabiliter obpetetur ad famulatu defecerit: *v. n. 2463.*

Q U A E R E S. II.

2651 An licet Christianis surripere à Turcis, & Mauris?

UT solita claritate procedam, dicam prius de Christianis existentibus in partibus Turcarum, & Maurorum, postea de Turcis & Mauris existentibus in partibus Christianorum. Quantum ad Christianos existentes in partibus Turcarum, & Maurorum.

2652 Certum est, quod Christiani, qui iniuste ab infidelibus captivi detinentur, cajusmodi sunt, qui detinentur à Turcis, aut Mau-

ris, licet possint à dominis particularibus surripere, quantum sufficit, ut redimantur, & est necessarium ad fugam, & iter ad suos. Ex Decr. S. Congr. S. Officii 13. Augusti 1630. apud Dianam p. 5. tratt. 13. ref. 98. & Peyr. de Privileg. pag. mihi 330.

2653 Quod autem servi Turcarum possint tam à suis dominis, & ab eis, à quibus sunt injuria affecti, seu capti, surripere quæcumque voluerint, docet Diana cir. Idque nedum ratione compensationis injuriarum captivæ libertatis, &c. & damnum in suis negotiationibus, & bonis, ob absentiam à patria; verum etiam jure belli, & ex presumpta Christianorum Principum voluntate: Turcae namque sunt publici hostes, & Christianorum dominia, ac bona tyrannicè usurpaverunt, & possident. Unde Principes Christiani habent contra eos ius perpetuum bellum gerendi, bonis spoliandi, & compensandi: at quia non valent ex se ipsis id immediate ad aequalitatem praestare, rationabiliter presumuntur illud privatis fidelibus concedere, maximè ad hostium vires dobitandas. Unde in part. 7. tratt. 7. ref. 11. concludit: Sed me consulente, servi, Christiani à Turcis fugientes, bona ab ipsis sublata sere sibi retineant & expendant, etiam in qua cumque maxima quantitate.

2654 Imò eadem ratione in part. 5. cit. cum Molina idem extendit ad Christianos liberos in terris Turcarum manentes, cum hac tamen limitatione, ut non adsit scandalum, damnum aliorum Christianorum, mendacium, perjurium, aut fractio fidelitatis, ad quam tenentur, qui sub fide Regia ibi morantur, aut negotiantur. Et aliqui putant (sequitur Diana) etiam in his casibus peccare quidem Christianos bona Turcarum surripiendo, non teneri tamen ad restitutionem. 1. Quia contra Charitatem, Religionem, aut fidelitatem peccant, non contra justitiam commutativam. 2. Quia restituendo augerent vires hostibus Ecclesiae. 4. Quia licet non quoad modum, quoad substantiam presumuntur consensus Principum Christianorum. Additamen:

2655 (Sed ego hanc sententiam non approbare, in casu quo inter Christianos, & Turcas adesset tempus treguae, vel aliis casibus salviconductus; in his enim casibus non potest presumi consensus Principum neque quoad substantiam, neque quoad modum.) Ita Diana.

2656 Quantum autem ad Turcas existentes in locis Christianorum (quidquid alii teneant) omnino dico non posse Christianos illorum bona surripere sine peccato, & one-

onere restitutionis, si pacifice in nostris locis degant: Nam (seclusis scandalis, & malis, quæ quidem vitari non possent) vel morantur ratione treguae, salviconductus, aut ut publici negotiatores sub fide Regia; & tunc recurrit doctrina P. Diana de n. 2655. Tum quia negotiatores solvunt super mercibus debita vectigalia Principibus Christianis. Item promissio & pactum est contractus, qui inducit obligacionem justitiae. Vel morantur ut persona privata, sive liberi, sive servi, & tunc sunt subditi Principibus Christianis, adeoque quoad hoc sunt uti alii subditi tractandi.

2657 Ex dictis sequitur, non peccare Christianos in terris Turcarum existentes, fraudantes gabellas à Turcis impositas; nec in terris alterius Principis infidelis, qui injusto titulo possidet terras iustè Principi fidieli ablatas, Diana part. 7. tratt. 7. ref. 65. n. 2707.

Q U A E R E S. III.

2658 An uxor possit licet vivere ex bonis mariti furto, vel per usuram acquisitis?

R Esolationem dat Verricelli tratt. 3. q. 32. n. 4. occasione alterius casus: An scilicet soror pauperrima possit licet vivere ex cibis à sorore adultera emptis ex pecunia adulterio furata, dummodo ipsa eorum adulterio, aut furto non cooperetur? Et est ut sequitur.

» Posset excusari haec mulier ex altero capi-

» te, & suppono probabilem esse opinionem

» licet posse uxorem vivere ex bonis mariti

» per usuram acquisitis: ita Navarr. cap. 17.

» n. 268. Valsquez de restitut. cap. 11. dub. 3.

» Molina tom. 2. disp. 330. §. de uxore, Lay-

» man. lib. 3. tratt. 3. cap. 11. in fine, contra

» Syl. vide Ujura 8. quest. 2. Quam tamen

» opinionem ego cum aliqua restrictione ad-

» mitterem, nemp̄ si pecunia usurarum ef-

» sent confusæ cum aliis mariti, vel ab isto

» expensæ in emptionem ciborum, quia pecu-

» niæ post confusionem, & cibi empti, sunt

» in dominio mariti; secùs esset de ipsis pecu-

» niis usurariis in individuo extantibus, has

» enim pecunias, utpote alienas, mulier con-

» sumere, & expendere nequit. Ratio hujus

» opinionis est, quia cum pecunia confusæ,

» & cibi empti, sint in dominio mariti, qui

» ex justitia tenetur non solum restituere usu-

» ras, sed etiam ex justitia tenetur præbere

» alimenta uxori; ista non peccat, si acci-

» piat, quod est sibi ex justitia debitum;

» etiam cum præjudicio creditorum, seu sol-

» ventium usuras.

» Eodem modo dici posset in casu nostro:

» foror adultera, cum sit minùs pauper, tene-

» tur ex justitia alere fororem pauperiam,

» Gloss. & DD. in l. qui filium, ff. ubi pupill.

» educ. debeat, Surdus de alim. tit. 1. q. 25. ergo

» ista foror paupertima innocens non peccat,

» si accipiat cibos emptos ab adultera ex pe-

» cunia furata, modò ipsa individuam fur-

» tam pecuniam non accipiat.

De furto, agunt Scotus in 3. dist. 38. quest. un. lit. A. in 4. dist. 15. q. 2. tit. KK. Mastr. in Theol.

mor. dist. 9. quest. 1. Joan. la Crux, pag. 140. Bo-

nac. tom. 2. pag. 535. Dian. p. 5. tratt. 13. ref. 98.

tr. 5. ref. 34. p. 1. tratt. 6. ref. 34. & alibi, Tamb.

tom. 1. pag. 216. Busemb. lib. 3. tratt. 5. Cardenas

dist. 23. Mendo, de furto sacrilego: v. nu. 560. &

254. n. 1522.

C A P U T IV.

De Restitutione.

2659 **R** Estitutio, secundum nomen, ex D. Thoma, est alicuius in sua possessione, aut dominio iterata statutio. Secundum rem, per Juristas; Est actus justitie, quo reparatur ad aequalitatem damnum proximo illatum per injuriam. Per Scotum in 4. dist. 15. quest. un. lit. AA, est redditio justitia commutativa ad aequalitatem. Injuria, alia est materialis, quandodamnum est illatum inadvertenter, aut bona fide; alia formalis, quando est illatum scienter, ut cùm scienter quis rem alterius surripuit, aut si bona fide accepit, accedente mala fide, retinet, & non vult restituere.

2660 Obligatio restitutionis solum oritur ex justitia commutativa lœsa, unde si lesio sit contra charitatem, aut aliam virtutem, non obligat ad restitutionem. Imò neque ad restitutionem obligat justitia distributiva lœsa, nisi sit ei annexa justitia distributiva: v. n. 2355.

Hinc Prælatus conferens beneficium non curatum digno, omisso dignori, peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem: quia solam justitiam distributivam lœdit. Si vero reliquo dignori conferat digno beneficium curatum, & peccat, & tenetur ad restitutionem, quia lœdit justitiam commutativam: nam eo ipso, quod Prælatus indicit concussum, fit contractus quidam innominatus: Do, ut des; ac proinde Clericus ad examen accedens, si suo competitori prævaleat, acquirit jus strictum ad petendum, ut illi detur: v. n. 1281. quod est objectum justitiae commutative.

2661 Ad beneficia autem, ex Trid. sess. 24. de reformat. cap. 1. promovendi sunt digniores. Nec dicas Concil. per ly, digniores, sumere com-

comparativum propositivo, aut id dicere solum ad excludendos indignos; quia est extorta expositio, dum Conc. clare utitur comparativo, illudque replicat: *digniores, & Ecclesia magis utiles*: v. in pag. 5. prop. 47. ab Innoc. XI. damn. v. num. 1282. & seqq.

2662. Quod si in concurso duo reperiantur aequalis meriti, non potest Prelatus aliquid ab uno recipere, ut illi praeterea conferat; & si accipiat, tenetur restituere, quia ex jure Can. beneficia sunt conferenda gratis: v. in pag. 2. prop. 22. ab Alex. VII. damn.

RADICES RESTITUTIONIS

2663. **S**unt quatuor 1. Ex injusta acceptio-
ne, aut retentione. 2. Ex re accepta. 3. Ex damno illato. 4. Ex contractu:

injusta acceptio habetur, cum quis rem alterius scienter invito rationabiliter domino surripit: & dicitur possessor mala fidei: *Res accepta*, cum quis rem alterius bona fide accepit, seu possedit; & dicitur possessor bona fidei, qui statim ac advertit, & venit in cognitionem rem esse alterius, tenetur restituere, ut infra; alias incipit esse injustus detentor: *Damnum illatum*: ut cum quis per actionem in-
justam damnum alteri intret, v. g. occiden-
do, segetes comburendo, &c. *Ex contractu*,

& hoc dupliciter. 1. Ex contractu injusto, qui si fuit advertenter injuste celebratus, & quia velut in acceptationi; si bona fide, re accepta. 2. Ex contractu justo, sed pos-
tead laeso, vel ob pacta, & conditiones non observatas, vel ob moram culpabilem in sol-
vendo, clauso termino.

2664. Obligatio restitutionis ex delicto, nempè ex injusta acceptatione, seu retentione ex re accepta, superveniente mala fide, ex damno illato, & ex injusto contractu, non oritur in foro conscientiae, nisi adsit actio inusta externa, quæ sit peccatum mortale: quia poena debet esse proportionata culpa; unde poena gravis, qualis est de restituenda re gravi sub onere peccati mortalis, præsupponere debet culpam mortalem. Immo esse debet culpa efficaciter, & effectivè lœdens justitiam commutativam, qualis est sola actio inusta externa. Unde qui damnum est pas-
sus in suis bonis sine culpa mortali lœdens, putare debet fulmen de cœlo cecidisse,

& rem suam consumpsisse; reputatur, inquam casus fortuitus. In foro externo sufficit culpa legalis. Tamb. tom. I. lib. 4. tract. 3. cap. 2. §. 1. ex Com.

2665. Hinc 1. qui habuit voluntatem effi-
caciem rapiendi aut retinendi rem alterius,

sed retractata voluntate non fecit, non te-
netur ad restitutionem, quia peccavit morta-
liter, sed peccato interno: per actionem in-
justam, non externam, sed internam, contra-
nonum præceptum.

2666. 2. Qui furatus est quid modicum, cum intentione continuandi usque ad quantitatem notabilem, sed ad eam non perva-
nit; non tenetur sub mortali, sed solum sub
veniali, ad restituendum illud modicum ab-
latum: quia licet peccavit peccato mortali
interno, culpa externa non fuit gravis. Si-
militer non tenetur ad restituendum, si da-
mnum grave intulit, v. g. incendit segetem,
venenum dedit, sed sine culpa, aut cum so-
la culpa veniali, ratione inadvertentia, aut
indeliberationis actus. Omnino vide tom. 2.
a n. 116.

2667. Obligatio verò restitutionis ex con-
tractu justo, oritur etiam sub mortali ex so-
la culpa juridica, sine culpa theologica, seu
mortali, quia non oritur ex delicto, sed ex
conventione, & pacto in ipsa natura con-
tractus imbibito. Matrius disput. 7. quest. 20.
num. 18:

2668. *Culpa juridica* (ait Fenech.) est omis-
sionis diligentia, quam quis adhibere tenetur. Est tri-
plex, *lata, levis, & levissima*; *lata* est omissionis il-
lius diligentia, quam communiter adhibere solent
homines ejusdem conditionis, vel major pars eorum,
ut si quis librum commodorum reliquit in loco pu-
blico, unde surripitur. Tunc dicitur periisse cul-
pa *lata* *commodatarii*. *Levis* est omissionis illius di-
lignantia, quam homines diligentes sua conditionis
adhibere solent, ut si quis rem *commodatam* re-
liquit in cubiculo, vel arca non obserata; tunc
dicitur periisse culpa *levi* illius. *Levissima* est
omissionis illius diligentia, quam homines diligenter
sua conditionis adhibere solent, ut si rem
commodatam reliquit in cubiculo, quod putavit
obseratum, sed non tentavit, an esse bene clau-
sum, & revera non erat clausum: tunc dicitur
periisse culpa *levissima*.

In contractibus factis in favorem solius dantis, ut est depositum, non venit, nisi dolus & culpa lata. In contractibus factis in favorem solius recipientis, ut est *commodatum*, venit etiam culpa *levissima*.

2669. In contractibus factis in favorem utriusque, tum dantis, tum recipientis, ut sunt pi-
gnus, venditio, locatio, &c. venit culpa lata, aut levis, sed non levissima; unde si com-
modas Petro equum ad invisendum communem
amicum, tenetur Petrus ad restitutionem, si
equus pereat ex culpa lata, aut levi; minimè
si ex levissima. Tamb. v. n. 649.

2670. Depositarius, si salarium accipiat, te-
netur etiam ex culpa levi, quia tunc deposi-
tum.

Quod procedit à fortiori, quia nec furte-
netur restituere lucrum perceptum ex negotia-
tione pecunia furtiva, nisi dominus esset pa-
riter ex ea lucraturus; quia tale lucrum ex-
sua industria procedit.

Tenetur tamen restituere lucrum, quod ex
re ipsa fructifera commodata percepit, puta
partus ex illa natos; aut lucrum, si eam lo-
cavit, Clericatus cit. Quia hi fructus domi-
no cedunt: v. n. 2694.

QUI RESTITUERE TENEANTUR.

2677. **A** d restitutionem tenetur non so-
lum qui proprio facto injuste da-
mnum inferunt tertio, accipiendo, re-
tinendo, damnificando; sed etiam qui effi-
cacerit & cum effectu ad damnum alterius
injuste cooperantur, qui continentur hoc
versu:

*Jusso, consilium, consensus, palpo, recur-
sus,*
*Participans, mutus, non obstans, non ma-
nifestans.*

Isti restituere tenentur in solidum, seu to-
tum in defectum exequentis, si sint causa ef-
ficax, ut damnum fiat; & id non sub dubio,
sed certò sciant.

Priores sex cooperantur positivè, posterio-
res tres privativè, quatenus tenetur ex ju-
stitia, seu officio, damnum impedire, & non
impedirent.

Jusso, significat eum, qui jubet, & man-
dat, sive expresse, sive tacite, & signis, da-
mnum fieri. Qui ratum habet damnum suo
nomine factum, ad restitutionem non tene-
tur, si nullum sui præcessit mandatum, aut
consilium quia ratihabitio præsens, non est
causa damni præteriti.

Consilium, significat consulentem, qui ad
restitutionem tenetur in defectum exequentis:
v. n. 2100.

Consensus, significat eum, qui consensum
dat, ut furtum fiat; qui est fautor.

Palpo, qui approbat, & laudat.

Recursus, qui dat refugium, & securita-
tem.

Participans, qui est socius, adjutor crimi-
nis, partem prædae recepit, facit pro fure
excubias, instrumenta ad furandum defert,
aut alio modo cooperatur.

Busemb. ait, præfatos non teneri ad resti-
tutionem, si efficaciter tantum concurrant, non
ad substantiam, sed ad circumstantias, & mo-
dum actus damnosus, v. g. si quis tantum im-
pellat alium, ut citius, vei animosius, hoc,
vel illo loco, vel modo noceat.

2678 *Mutus, qui filiet, non obstante, non manifestans, non tenentur restituere, sed solum peccant contra charitatem, si non teneantur impedire ex justitia, & commode possint; tenentur autem ad restitutionem, si impedire teneantur ex justitia, nempè ex contractu, seu officio. Tales sunt Principes, & Magistratus, qui possunt, & negligunt impedire latrones.*

2679 *Tutores non impediens damna pupillorum, aut aliorum, quorum curam suscepunt. Famuli, qui negligunt impedire furem; & custodes gabellarum, si permittant alios fraudare gabellas; imò si non manifestent. Nam qui causam damni dat, damnum ipsum dedisse videtur: v. in pag. 5. proposit. 39. ab Innoc. XI. damn. Dicti custodes tenentur restituere damnum, quod domini patiantur ex denegata solutione gabellarum, minimè ex denegata solutione poenæ, Bonac. tom. 2. de rest. disp. 1. q. 2. punt. 11. n. 11. Quia mercatores ad poenam non tenentur, nisi deprehensi.*

2680 *Præfati si non impediens vero metu gravioris mali proprii, aut suorum, putè mortis, &c. nec peccant, nec ad restitutionem teneantur, quia licet per cooperationem sint causa physica, non sunt causa moralis damni, seu furti, quatenus hoc non imputatur tunc illis moraliter, quia iustitia eos non obligat ad conservanda, & custodienda bona alterius, cum prudenti periculo jacturæ boni proprii altioris ordinis; valida est ratio: de numer.*

2681 *Imò Arsdokin in tom. 2. pag. 331. n. 7. idem tenet de positivo cooperatore ad furtum per actionem ex se indifferentem, puta tenendo scalam, &c. in casu metus gravioris mali proprii.*

2682 *Casus: Plures officiales, quibus ex officio, & iustitia incumbit cura exigendi annuos redditus cuiusdam domini, unitim fraudant; & summam fraudis pro singulis dividunt, eamque dant etiam uni, cui fraus displicet, adeoque ipse non fraudat, sed portionem ab eis accipit, quia rationabiliter timet mortem, si se manifestet nolem, prudenter discernens, eos parrem sibi dare, ut sint tutiores, ne manifestetur: ipse autem suam portionem fraudis, quam recipit, occulteret restituere domino: quaritur an peccet, & teneantur ad restituionem in solidum?*

Respondeo, non peccare, nec teneri ad restituionem in solidum, quia iste utiliter gerit rem domini; nam aliis supponuntur determinati ad furandum; unde si hic non adesset, & portionem non reciperet, eam pro se surtienter illi, & propterea etiam ea privaretur dominus, cui iste restituit. Tum quia iste non dicitur fur, nec cooperatur ad furtum; non

quidem per portionem, quam recipit, quia eam non recipit ad retinendum, sed ad reddendum domino, ac ad mortem vitandam; nec per portionem aliorum, ad quam cooperatur, quia illa respectu aliorum, non respectu hujus est furtum; nam respectu hujus dominus non est invitus, & si invitus, non rationabiliter invitus, quia non potest dominus rationabiliter, & justè pretendere, ut suus officialis rem suam custodiat cum jactura boni superioris ordinis: v. n. 229. & 231.

2682 *Si determinato ad majus malum inferendum determinata persona, quod non potest avertire, consulas minus malum inferendum eidem: ver. gr. determinato ad occidendum Petrum, consulas, ut furetur, aut eum verberet; & determinato ad furandum à Petro, consulas, ut furetur quinquaginta ab eodem; nec peccas, nec ad restitutionem teneris, quia geris utiliter rem domini, qui non est rationabiliter invitus. Peccas autem, & ad restitutionem teneris in defectum furis, si consulas minus malum inferendum alteri, de quo ille non cogitaverat, quia tale consilium est in præjudicium, & damnum tertii, quod illud passurus non erat. Si verò fur est determinatus ad furtum, sed aneps manet, an debeat furari à Petro paupe re, vel à Paulo divite; si non potest averti, licetum est consulere, & monere in genere: Majus malum esse furari à paupere, quam à divite; quamvis enim illicitum sit facere malum ut veniat bonum, v. g. committere usuram, ut inde redimatur vita captivi; non est illicitum, determinato ad majus malum consulere minus: v. à n. 376.*

2683 *Confessarius, si culpabiliter omisit monere poenitentem de restituione, peccavit mortaliter, & tenetur monere poenitentem, si ex ejus taciturnitate motus fuit ad credendum, se non teneri; non tenetur autem, si non moneat, ipse in defectum poenitentis restituere; quia non tenetur ex officio, & iustitia prospicere bonis temporalibus aliorum, sed bono spirituali penitentis. Fenech. Si verò positivè dissuasit restituionem debitam, vel sua sit solutionem indebitam culpabiliter, tenetur monere de errore, alias tenebitur ipse restituere in poenitentis defectum: si inculpabiliter, tenetur monere, si commode potest; alias tenetur ipse, uti ex re accepta; si verò non potest commode, non tenebitur ad restituionem. Leander.*

2684 *Qui sine vi, fraude, aut mendacio impeditivit alium ab obtinenda re ei ex iustitia non debita, v. g. ab officio, beneficio, &c. peccavit mortaliter, si id fecerit ex odio, & non*

QUID RESTITUENDUM.

2685 *non ex iusta causa: at non tenetur ad restituionem, quia non peccavit contra iustitiam: ad eam autem tenetur, si impedierit per vim, fraudem, aut mendacium, & ille erat dignus & habebat spem: minimè, si erat indignus, aut si dignus, spem non habebat: quia si ille erat dignus, & habens spem, qui eum fraudem impeditivit, fuit causa efficax damni, & qui liber habet ius strictum, ut non impediatur inquit ab officio, quo est dignus, & ad quod obtainendum habet spem: hinc ille restituere tenetur prudentis viri iudicio juxta probabilitatem spei.*

2685 *Quando patiens damnum condonavit causæ principali, liberantur minùs principales, non è converso.*

2686 *Debitor, qui se composuit eum creditoribus minori summa contentis, si illi sint liberè, & reverè contenti, liberatur ab onere solvendi excessum, etiam si postea deveniat in pingue fortunam: quia talis compositio est quædam remissio, & species donationis: cavenundum est, ne sit fraus, aut metus; sèpè enim creditor est contentus non liberè, sed coactè, quatenus agnoscit, quòd attenta debitoris potentia, & conditione, si non acceptet minorem summam, se ponit in periculo amittendi totam: & tunc non liberatur ab onere restituionis debitor: benè verò, si cognita paupertate debitoris, creditor verè misericordia motus partem remittat.*

2687 *Qui occidit alterius animal suam possessionem damnificans, peccat mortaliter, & ad restituionem tenetur: quia non habet ius occidendi, sed tantum expellendi, & satisfactionem exigendi. Nisi aliter proprium damnum impide non possit. Turrianus paritatem afferit de eo, qui alienum domum vicinam diruit: per quam ad suum incendium erat perventurum. Fenech.*

Ex damno illato à proprio servo, aut animali, non tenetur dominus in foro conscientia restituere, si ipse in culpa non fuit: tenetur in foro externo.

2688 *Quando plures damnum intulerunt, ita ut teneantur singuli in solidum, ut in n. 820. si actio fuit lucrativa, primo loco rem ablata restituere tenetur ille, apud quem extat, aut qui mala fide consumpsit, & in ejus defecatum cooperatores. Si actio lucrativa non fuit, ut in occidente, incendio, detractione, &c. tunc primo loco tenetur, qui fuit causa primaria damni, nempè mandans, vel executor, & in ejus defectum, vel quia non velit, vel quia non possit, ad restituionem tenentur cooperatores: v. n. 2100.*

2689 *R Estituenda est eadem res in individuo, si extet.*

2689 *Fructus rei sunt triplicis generis: Merè naturales, qui absque labore, aut industria, vel saleme cum modica, ex re naturali proveniunt, ut fructus arborum, foetus animalium: Merè industriales, qui non procedunt ex natura rei, cùm sit ex se infructifera, sed ex industria hominis, ut lucrum ex pecunia negotiationi exposita: & Mixti, qui procedunt ex re fructifera, sed cum multa industria hominis, ut frumentum ex segete, vinum ex vinea, lana, lac, &c. hoc præmisso.*

2691 *Magna est differentia inter possessorem bona fidei, seu qui tenetur ex re accepta, inter possessorem malæ fidei, seu qui tenetur ex iusta acceptance, aut damnificatione.*

POSSESSOR BONÆ FIDEI

Q Uando venit in cognitionem, quòd res non sit sua, tenetur eam restituere, unà cum fructibus, si extet; & si non extet, tenetur restituere id, in quo factus est ditior. Sit exemplum ex Arsdekin: vestem à fure donata postea dominus, tunc solum teneris ei restituere vestem attritam, & insuper quantum tuor vestimento pepercisti; quia solum in eo factus es ditior. Quòd si vestem pretio emisti, nihil præter vestem attritam restituere teneris. Item si vestis sit consumpta, imò si eam perdidisti, aut tua culpa destruxisti, ad nihil teneris, si in nihilo factus sis ditior, quia stante bona fide, non peccasti contra iustitiam.

2692 *Si bona fide rem alienam tibi donata, v. g. vestem, vendidisti, teneris restituere preuum, si pretium extet, & non vestem; si verò vestis extat apud emptorem, curare debes, ut rescindatur venditio, & restituatur vestis, reddito pretio emptori, quia factus es ditior: v. n. 832. Si verò eam alteri gratis donasti, alias non donatus, si tibi non fuisset bona fide donata, ad nihil teneris, sed solum debes ex charitate indicare domino, ubi res extet;*

quia nihil habes, quod alias non haberes.

2693 *Quantum ad fructus, restituere tenetur fructus naturales, & mixtos, minimè industriales, quia sunt pars rei, deducunt tamen expensis; & laboribus; imò solum tenetur restituere fructus, quos habet à tribus annis infra, minimè quos habet à tribus annis supra; quia horum, utpote mobilium, acquisivit dominium per præscriptionem, quinimò etiam ipsam rem præscribere potest, si habeantur conditiones præscriptionis: de num. 2335. Ex jure sufficit, quòd ultima diestriennii sit inchoata: v. num. 2338.*